

78

SVENSK
EXEGETISK
ÅRSBOK

På uppdrag av

Svenska Exegetiska Sällskapet

utgiven av

Samuel Byrskog

Uppsala 2013

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska Institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
WWW: <http://www.exegetiskasallskapet.se/>

Utgivare:

Samuel Byrskog (samuel.byrskog@teol.lu.se)

Redaktionssekreterare:

Thomas Kazen –2013 (thomas.kazen@ths.se)

Tobias Hägerland 2014– (tobias.hagerland@teol.lu.se)

Recensionsansvarig:

Tobias Hägerland –2013 (tobias.hagerland@teol.lu.se)

Rosmari Lillas-Schuil 2014– (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Samuel Byrskog (samuel.byrskog@teol.lu.se)

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)

Blazenka Scheuer (blazenka.scheuer@teol.lu.se)

Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 250 (studenter SEK 150)

Övriga världen: SEK 350

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren. Manusstopp är 1 mars.

Utgiven med bidrag från Kungliga humanistiska vetenskapssamfundet i Lund, samt Thora Olssons stiftelse.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/).

SEÅ may be ordered from Svenska Exegetiska Sällskapet either through the homepage or at the postal address above. In North America, however, SEÅ should be ordered from Eisenbrauns (www.eisenbrauns.com). Search under the title “Svensk Exegetisk Arsbok.” Instructions for contributors are found on the homepage or may be requested from the editorial secretary (tobias.hagerland@teol.lu.se).

This periodical is indexed in the ATLA Religion Database®, published by the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; E-mail: atla@atla.com; WWW: <https://www.atla.com/>.

© SEÅ och respektive författare

ISSN 1100-2298

Uppsala 2013

Tryck: Elanders, Vällingby

Innehåll

Exegetiska dagen 2012/Exegetical Day 2012

William K. Gilders	Ancient Israelite Sacrifice as Symbolic Action: Theoretical Reflections	1
Corinna Körting	Response to William K. Gilders	23
Göran Eidevall	Rejected Sacrifice in the Prophetic Literature: A Rhetorical Perspective	31
Gunnel Ekroth	Response to Göran Eidevall	47
Stephen Finlan	Sacrificial Images in the New Testament	57
Thomas Kazen	Response to Stephen Finlan	87

Övriga artiklar/Other articles

Josef Forsling	The Incoherence of the Book of Numbers in Narrative Perspective	93
Miriam Kjellgren	The Limits of Utopia: A Levinasian Reading of Deuteronomy 7	107
Ola Wikander	Ungrateful Grazers: A Parallel to Deut 32:15 from the Hurrian/Hittite <i>Epic of Liberation</i>	137
Hallvard Hagelia	“...every careless word you utter...”: Is Matthew 12:36 a Derivative of the Second Commandment of the Decalogue?	147
Torsten Löfstedt	Don't Hesitate, Worship! (Matt 28:17)	161
Kari Syreeni	Did Luke Know the Letter of James?	173
Birger Gerhardsson	Grundläggande uppgifter om de synoptiska liknelserna: Vad de är och vad de inte är	183
Bengt Holmberg	René Kieffer – minnesord	189

Recensioner/Book Reviews

Klaus-Peter Adam, Friedrich Avemarie och Nili Wazana (red.)	<i>Law and Narrative in the Bible and in Neighbouring Ancient Cultures</i> (Josef Forsling).....	193
---	---	-----

Stephen P. Ahearne-Kroll, Paul A. Holloway och James A. Kelhoffer (red.)	
	<i>Women and Gender in Ancient Religions: Interdisciplinary Approaches</i> (Hanna Stenström)..... 195
Dale C. Allison, Volker Leppin, Choon-Leong Seow, Hermann Spieckermann, Barry Dov Walfish och Eric Ziolkowski (red.)	
	<i>Encyclopedia of the Bible and Its Reception, v. 3</i> (Göran Eidevall)..... 198
Dale C. Allison, Volker Leppin, Choon-Leong Seow, Hermann Spieckermann, Barry Dov Walfish och Eric Ziolkowski (red.)	
	<i>Encyclopedia of the Bible and Its Reception, v. 5</i> (Mikael Larsson)..... 199
Joseph L. Angel	<i>Otherworldly and Eschatological Priesthood in the Dead Sea Scrolls</i> (Torleif Elgvin)..... 202
Eve-Marie Becker och Anders Runesson (red.)	
	<i>Mark and Matthew I: Comparative Readings: Understanding the Earliest Gospels in their First-century Settings</i> (Tobias Hägerland)..... 204
Bob Becking	<i>Ezra, Nehemiah, and the Construction of Early Jewish Identity</i> (Lena-Sofia Tiemeyer) 207
April D. DeConick	<i>Holy Misogyny: Why the Sex and Gender Conflicts in the Early Church Still Matter</i> (Hanna Stenström) 210
Daniel R. Driver	<i>Brevard Childs, Biblical Theologian: For the Church's One Bible</i> (LarsOlov Eriksson) 212
Göran Eidevall och Blaženka Scheuer (red.)	
	<i>Enigmas and Images: Studies in Honor of Tryggve N. D. Mettinger</i> (Stig Norin)..... 215
Weston W. Fields	<i>The Dead Sea Scrolls: A Full History</i> (Cecilia Wassén)..... 218
Miriam Goldstein	<i>Karaite Exegesis in Medieval Jerusalem: The Judeo-Arabic Pentateuch Commentary of Yūsuf ibn Nūḥ and Abū al-Faraj Hārūn</i> (Lena-Sofia Tiemeyer) 221
Leif Hongisto	<i>Experiencing the Apocalypse at the Limits of Alterity</i> (Hanna Stenström) 223
Jan Joosten	<i>The Verbal System of Biblical Hebrew: A New Synthesis Elaborated on the Basis of Classical Prose</i> (Ulf Bergström) 225

Christos Karakolis, Karl-Wilhelm Niebuhr och Sviatoslav Rogalsky (red.)	<i>Gospel Images of Jesus Christ in Church Tradition and in Biblical Scholarship</i> (Mikael Sundkvist)	228
Thomas Kazen	<i>Issues of Impurity in Early Judaism</i> (Cecilia Wassén).....	230
Chris Keith	<i>Jesus' Literacy: Scribal Culture and the Teacher from Galilee</i> (Tobias Ålöw)	233
Anthony Le Donne	<i>The Historiographical Jesus: Memory, Typology, and the Son of David</i> (Jennifer Nyström)...	236
Kenneth Liljeström (red.)	<i>The Early Reception of Paul</i> (Martin Wessbrandt)	238
Aren M. Maeir, Jodi Magness and Lawrence H. Schiffman (ed.)	<i>'Go Out and Study the Land' (Judges 18:2): Archaeological, Historical and Textual Studies in Honor of Hanan Eshel</i> (Torleif Elgvin)	241
David L. Mathewson	<i>Verbal Aspect in the Book of Revelation: The Function of Greek Verb Tenses in John's Apocalypse</i> (Jan H. Nylund)	243
Robert K. McIver	<i>Memory, Jesus, and the Synoptic Gospels</i> (Jennifer Nyström)	246
Sun Myung Lyu	<i>Righteousness in the Book of Proverbs</i> (Bo Johnson).....	248
Stefan Nordenson	<i>Genom honom skapades allt: En exegetisk studie om Kristi preexistens och medlarfunktion i Nya testamentet</i> (Hanna Stenström)....	251
Stefan Nordgaard Svendsen	<i>Allegory Transformed: The Appropriation of Philonic Hermeneutics in the Letter to the Hebrews</i> (Johannes Imberg).....	253
Donna Lee Petter	<i>The Book of Ezekiel and Mesopotamian City Laments</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	255
Stanley E. Porter, Jeffrey T. Reed och Matthew Brook O'Donnell	<i>Fundamentals of New Testament Greek</i>	
Stanley E. Porter och Jeffrey T. Reed	<i>Fundamentals of New Testament Greek: Workbook</i> (Jan H. Nylund)	258
Karl Olav Sandnes	<i>The Gospel 'According to Homer and Virgil': Cento and Canon</i> (Maria Stuesson).....	260

Tanja Schultheiss	<i>Das Petrusbild im Johannesevangelium</i> (Finn Damgaard)	263
William A. Tooman	<i>Gog of Magog: Reuse of Scripture and Compositional Technique in Ezekiel 38–39</i> (Lena-Sofia Tiemeyer).....	265
Paul Trebilco	<i>Self-designations and Group Identity in the New Testament</i> (Rikard Roitto).....	267
Caroline Vander Stichele och Hugh Pyper (red.)	<i>Text, Image, and Otherness in Children's Bibles: What Is in the Picture?</i> (Mikael Larsson)	270
Patricia Walters	<i>The Assumed Authorial Unity of Luke and Acts: A Reassessment of the Evidence</i> (Carl Johan Berglund)	272
Amanda Witmer	<i>Jesus, the Galilean Exorcist: His Exorcisms in Social and Political Context</i> (Jennifer Nyström)	274
Till redaktionen insänd litteratur		278

Medarbetare i denna årgång/Contributors in this issue:

Göran Eidevall	goran.eidevall@teol.uu.se
Gunnel Ekroth	gunnel.ekroth@teol.uu.se
Stephen Finlan	sfinlan@bu.edu
Josef Forsling	josef.forsling@ths.se
Birger Gerhardsson	kob.gerhardsson@comhem.se
William K. Gilders	wgilder@emory.edu
Hallvard Hagelia	hagelia@ansgarskolen.no
Bengt Holmberg	bengt.holmberg@teol.lu.se
Thomas Kazen	thomas.kazen@ths.se
Miriam Kjellgren	miriamkjellgren@yahoo.com
Corinna Körting	corinna.koerting@uni-hamburg.de
Torsten Löfstedt	torsten.lofstedt@lnu.se
Kari Syreeni	kari.syreeni@abo.fi
Ola Wikander	ola.wikander@teol.lu.se

René Kieffer – minnesord

BENGT HOLMBERG (LUNDS UNIVERSITET)

Professor René Kieffer, Hjärup, avled den 8 januari 2013, 82 år gammal. Hans närmaste är hustrun Margareta och döttrarna Mirjam, Anna och Helena med familjer.

René växte upp i Luxemburg. Efter universitetsstudier i filosofi, litteratur och konst i både Frankrike och Tyskland med sikte på att bli gymnasielärare fick han kallelsen att bli präst och dominikan, med ytterligare åtta års studier i filosofi och teologi i Paris. Han sändes till ordens berömda École Biblique i Jerusalem för ett liv i bibelforskningens tjänst, men önskade efter några år en mer pastoralt betonad uppgift. Den fick han i dominikanernas konvent i Lund, dit han kom 1965 som ”ekumenisk brobyggare”, som han själv uttryckte det.

En av Kieffers kollegor i Jerusalem var professor Marie-Émile Boismard, som bland annat publicerat mycket inom textkritikens område. René tog med sig det intresset och lade efter tre år i Sverige fram sin doktorsavhandling *Au delà des recensions? L'évolution de la tradition textuelle dans Jean VI, 52–71* (ConBNT, 3; Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1968; 269 s.). I den fokuserade han på ett textavsnitt om tjugo verser ur Joh. 6, där han genom en noggrann analys av papyrerna P⁶⁶ och P⁷⁵ i relation till de stora handskrifterna från 300-talet och senare gav ett uppmärksammat bidrag till att förstå hur Nya testamentets originaltext hanterades i bibelmanuskripten i tiden före år 300.

1971 lämnade han dominikanorden för att gifta sig med Margareta (f. Lundborg). Denna stora förändring påverkade dock inte Renés förblivande solidaritet med den katolska kyrkan och vänskapen med ordensbröder och församling. Men hans verksamhetsfält blev i fortsättningen den svenska universitetsvärlden. Han fick docenttjänst vid Lunds universitet 1972 och arbetade som lärare där tills han 1990 fick en välförtjänt professur i Uppsala. Djupt förtrogen både med antikens språk, texter och tanke och med modern språk teori, filologi och strukturalistisk textanalys var han en ovanligt mångsidig forskare och skicklig lärare i att tolka nytestamentliga texter, till stor glädje även för kollegor i ämnet. Under en minnesvärd sejour som t.f. professor i Lund använde han en hel termins forskarsemi-

narier för att introducera deltagarna i modern lingvistik och semantik, jämte olika strukturanalytiska metoder – en ögonöppnare för många av oss.

René Kieffer kan beskrivas som en fransk, europeisk och katolsk teolog, verksam i det ganska protestantiska Sverige. I den självbiografiska framställning, "Min egen utveckling som människa och exeget", som han placerade som kapitel 1 i essäsamlingen *Evangeliernas Jesus – myt och verklighet* (Örebro: Libris, 2001), påpekar han att detta haft konsekvenser för hans arbete och yrkeskarriär. "Det tog mer tid för mig än för en infödd svensk att bli uppskattad i mitt yrke". Hans tre första böcker publicerades på franska – avhandlingen följdes av *Essais de méthodologie néotestamentaire* (ConBNT, 4; Lund: Berling, 1972); *Le primat de l'amour: commentaire épistémologique de 1 Corinthiens 13* (Paris: Cerf, 1975); den första på svenska var hans *Nytestamentlig teologi* 1977.

Dock publicerade han ytterligare fyra böcker på sitt modersmål franska, vid olika tidpunkter i sitt långa forskarliv (*Foi et justification à Antioche: Interpretation d'un conflit (Ga 2, 14–21)* (Lectio Divina, 111; Paris: Cerf, 1982); (med Lars Rydbeck) *Existence païenne au début du christianisme: Présentation de textes grecs et romains* (Paris: Cerf, 1983); som en uppföljning av sin stora svenska Johanneskommentar: *Le monde symbolique de Saint Jean* (Paris: Cerf, 1989; 116 sidor); *Jésus raconté: Théologie et spiritualité dans les évangiles* (Collections Lire la bible: Cerf, Paris 1996).

Kieffers *Nytestamentlig teologi* (Stockholm: Verbum, 1977; 359 sidor; 2:a uppl. 1979, 3:e uppl. 1991; på tyska: *Die Bibel deuten – das Leben deuten: Einführung in die Theologie des Neuen Testaments*; Pustet: Regensburg, 1987) blev en klassisk lärobok i Sverige och Norden, som kom ut i tre upplagor. Den är originell, främst genom att vara den första bok eller större framställning i ämnet som skrivits på svenska (även om Harald Riesenfelds 100 sidor om saken i *En Bok om Nya testamentet* [1969 och flera senare upplagor] är en läsvärd torso eller översikt av en nytestamentlig teologi). Kieffers bok följer inte heller den sedvanliga systematiskt-teologiska eller tematiska framställningen av ämnet, utan är snarast en blandning av isagogisk introduktion och innehållsanalyser av varje nytestamentlig författares teologi. Boken satte sina svenska läsare i kontakt med den internationella forskningen, både genom en enorm beläsenhet, som syns i notapparaten, och genom grepp som "korpus" och "synkroni/diakroni" från lingvistik, strukturalism och den hermeneutiskt in-

spirerade diskussionen av frågan om vad nytestamentlig teologi är – vetenskapligt sett.

Även om René Kieffer kan beskrivas som en övervägande fransk vetenskapsman, både i språkval, framställningsätt och filosofiskt-hermeneutiskt perspektiv, kom hans *magnum opus* – arbetet på Johannes-evangeliet – dock att publiceras på svenska. Den främsta och i Norden mest inflytelserika frukten av det blev hans kommentar i den svenska serien Kommentarer till Nya testamentet: *Johannesevangeliet 1–10*, resp. *11–21* (KNT, 4 A–B; Uppsala: EFS-förlaget, 1987–88; 513 sidor). Denna kommentar är vittnesbörd om det fruktbara mötet mellan en subtil biblisk bild- och tankevärld och en subtil lyhörd modern uttolkare. I två uppsatser, ”Olika nivåer i johanneiskt bildspråk” (i den första uppsatssamlingen *I närkamp med bibeln* (Stockholm: Verbum, 1994), och ”Johannesevangeliet: Från text till läsare” (i den andra antologin *Evangeliernas Jesus – myt och verklighet*), gav han i koncis form inblick i hur detta evangelium använder litterära tekniker som uppenbarade missförstånd, ironier och metaforiska processer för att dra in läsaren/åhöraren i den verklighet texten representerar. En utförligare framställning av sin ”metod” att förstå den johanneiska tankevärlden gav han en internationell läsekrets i sin bok *Le monde symbolique de Saint Jean*.

Hans sista större arbete blev kommentaren till *Filemonbrevet, Judasbrevet och Andra Petrusbrevet* (KNT, 18; Stockholm: EFS-förlaget, 2001).

René Kieffer blev verkligen en brobyggare, inte bara mellan kontinental europeisk vetenskaplig texttolkning präglad av filosofisk och litterär medvetenhet och å andra sidan den litet snävare ”historiska” svenska traditionen. Han blev också genom sin person en brobyggare mellan katolsk kristendom och Sverige, då han med sitt vittfamnande intellekt och sin förmåga till vänskap byggde broar mellan kristendomens ursprung och svensk nutid.